

„FATALITATEA OBIECTULUI” ȘI CIRCUITUL SIMBOLIC AL SEDUCȚIEI

LORENA STUPARU¹

Institutul de Științe politice și Relații internaționale „Ion I. C. Brătianu”, Academia Română

“The fatality of the object” and the symbolic circuit of seduction. Criticizing the ideology of the consumer society, Jean Baudrillard analyzed in *De la séduction* (1979) the omnipresence of seduction in the contemporary world; a phenomenon that always creates new (unjustified) needs for consumers and, in this sense, he observed how the object (which seduces, provokes, and regulates the desire of the individual) is, paradoxically, substituted for the subject. Regarding this problem, in the critique of production and utility in the name of seduction as outlined in the book *Les stratégies fatales* (1983), Baudrillard considered that the distinction between a “banal theory” and a “fatal theory” consisted in the fact that “in one the subject always believes himself to be more cunning than the object, while in the other, the object is always supposed to be more cunning, more cynical, more brilliant than the subject”. Baudrillard also denounces “a principle of Evil, not as a mystical and transcendent instance, but as concealment of the symbolic order”. The willful concealment of the symbolic and of the order that this dimension establishes on a historical scale is symptomatic and serious, and this happens all the more because of malevolent camouflage, by which the objects impose their seduction as an illusory effect “that recreates in us the disturbance original”, thus promoting a fascinating fatal strategy among the many of contemporary world, namely, the one in which deep emotion is reduced to a superficial “communication” with objects. Thus, for the postmodern ethos, centered on the object which is engaged in a symbolic circuit of seduction, the symbol can become, from the moment when the reference to a higher instance is ignored, just a game with life and knowledge, either “gratuitous”, as in the case of art, or “pragmatic”, as in the case of certain social “symbolic exchanges”. These aspects are approached in *Les stratégies fatales*, *L'échange symbolique et la mort* (1976) or *Pour une critique de l'économie politique du signe* (1972).

Keywords: seductive objects, symbolic order, real, virtual, fatal strategies, transpolitical.

1. DEZORDINEA SEDUCĂTOARE A OBIECTELOR ȘI ORDINEA SIMBOLICĂ, ÎNTRE REAL ȘI VIRTUAL

După scriitura originală și stilul paradoxal, oscilând între calmul analitic și hiperbola aforistică (precum „Suntem cu toții ostatici și suntem cu toții teroriști”; „Când totul devine politic, este sfârșitul politicului ca destin, este începutul politicii

¹ l_stuparu@yahoo.com

ca politică”² – aforisme care îl apropie, prin stil și conținut, de Emil Cioran), Jean Baudrillard ar putea fi considerat drept eseist, dacă parcursul profesional (la început germanist în învățământul secundar, apoi profesor la catedra de Sociologie a Universității din Nanterre și conferențiar la diferite Universități din SUA), cât și cărțile, studiile, dezbaterile reflectând preocuparea sistematică pentru metafizică și filosofie moral-politică în toate componentele sale, înlănțuirea logică a ideilor și noțiunilor prinse în definiții clare, nu ar impune recunoașterea rigorii teoretice a lucrărilor acestui autor. De altfel, Baudrillard însuși se recomandă deopotrivă drept teoretician, metafizician și moralist. Scriitorul Mario Vargas Llosa realizează un expresiv portret al filosofului în tinerețe, la sfârșitul anilor '50 și începutul anilor '60, când frecventau amândoi cursurile ținute la Sorbona de Lucien Goldman și Roland Barthes și susțineau Frontul de Eliberare Națională din Algeria, prin rețelele create de filosoful Francis Jeanson:

„Era foarte inteligent și de o superbă dezinvoltură. În acești ani, părea foarte serios și nu s-ar fi simțit jignit dacă cineva l-ar fi descris ca pe un umanist modern. Îmi amintesc că l-am auzit, într-un bistrou din Saint-Michel, făcând praf pur și simplu, cu rigoare și umor, teoria lui Foucault despre inexistența omului, din cartea ce tocmai apăruse, *Les mots et les choses* [...]. Avea mult bun-gust literar și a fost unul dintre primii din Franța care au semnalat geniul lui Italo Calvino, dedicându-i un splendid eseu publicat de Sartre în *Les temps modernes*. Apoi, la sfârșitul anilor '70, și-a consolidat prestigiul scriind cele două cărți dense, incitante, flecare și sofisticate: *Sistemul obiectelor* și *Societatea de consum*. De-atunci, pe măsură ce influența lui creștea peste tot în lume [...] talentul său, și asta pare să fie o traiectorie fatidică a celor mai importanți gânditori francezi contemporani, s-a centrat tot mai mult pe o întreprindere ambițioasă: demolarea existentului și substituirea lui printr-o irealitate croită din vorbe.”³

Le système des objets (1968), *Pour une critique de l'économie politique du signe* (1972), *Le miroir de la production* (1973), *L'échange symbolique et la mort* (1976), *Oublier Foucault* (1977), *A l'ombre des majorités silencieuses ou la fin du social* (1978), *De la séduction* (1979), *L'autre par lui-même* (1987) sunt titluri (traduse și în engleză) care l-au impus pe Baudrillard ca autor al unei opere în care „semiotica îmbracă o formă generalizată”, pornind de la analiza raportului acesteia cu simbolica⁴. Acestor lucrări li se adaugă studii și intervenții care exprimă preocuparea autorului pentru evenimentele vieții politice internaționale zbuciumate din ultimul deceniu al secolului XX și primii ani ai secolului XXI: *La Guerre du Golf n'a pas eu lieu* (1991), *L'illusion de la fin* (1992), *Figures de l'alterité* (1994),

² Jean Baudrillard, *Strategiile fatale*, traducere de Felicia Sicoie, Iași, Editura Polirom, 1996, pp. 46, 64.

³ Mario Vargas Llosa, *Civilizația spectacolului*, traducere de Marin Mălaicu-Hondrari, București, Editura Humanitas, 2018, p. 67.

⁴ André Jacob, *Anthropologie du langage. Construction et symbolisation*, Liège–Bruxelles, Pierre Mardoga éditeur, 1990, p. 204.

Asservissement occidental (1995), *Serbian Aggression in Bosnia and Western Values* (1996), *After Utopia: The Primitive Society of the Future* (1995), *Le paroxyste indiférent* (1997), *The Murder of the Real* (2000), *The Age of Hyperreality* (2000), *The Vital Illusion* (2000), *Au royaume des aveugles* (2002), *The Spirit of Terrorism: And Requiem for the Twin Towers* (2002), *The Intelligence of Evil or the Lucidity Pact* (2005), *The Conspiracy of Art* (2005), *Pataphysics* (2007), *Why Hasn't Everything Already Disappeared?* (2009), *Carnival and Cannibal, or the Play of Global Antagonisms* (2010), *The Agony of Power* (2010), *The Divine Left: A Chronicle of the Years 1977–1984* (2014).

Acest autor prolific propune o viziune originală asupra societății globale, mai degrabă virtuale decât reale, iar titlurile unor comentarii din spațiul anglo-american sunt relevante pentru receptarea intelectuală de care se bucură vasta lui operă: “Beyond Baudrillard’s Simulacral Postmodern World: White Noise” (Haidar Eid, 1999); “America, Disneyland, or Virtual Reality?” (Tony Kerston, 1999), “Dreamwork in Cyberspace” (Catlet Wirkerson, 1999).

Cu privire la suprainterpretarea dimensiunii virtuale a lumii postmoderne, în 1997, după ce audiază o conferință susținută de prietenul din tinerețe la Institute of Contemporary Arts, Llosa observă că, dacă pentru Foucault „omul nu există, dar cel puțin această inexistență e acolo, populând realitatea cu golul ei versatil”, dacă Roland Barthes „conferea substanță reală numai stilului” sau pentru Derrida „adevărata viață reală este cea a textelor și a discursurilor”, Baudrillard este mult mai categoric. Din punctul lui de vedere,

„Realitatea nu mai există deja, a fost înlocuită cu realitatea virtuală, creată de imaginile publicitare și de mediile audiovizuale. [...] Întâmplările din lumea reală nu mai pot fi obiective, pentru că adevărul și consistența lor ontologică sunt subminate de acest virus care le dezagregă proiectându-le prin imaginile manipulate și falsificate ale lumii virtuale, singurele admise de o omenire domesticită de fantezia mediatică în sânul căreia ne naștem, trăim și murim”⁵.

În aceeași ordine de idei, scriitorul peruan consemnează o frază a filosofului francez legată de Războiul din Golf („Scandalul nu înseamnă, în zilele noastre, să atentezi la bunele moravuri, ci să acționezi împotriva principiului realității.”) pentru a mărturisi că subscie „din toată inima” la această afirmație pe care o consideră drept o involuntară „autocritică a cuiva care, de ani buni, și-a folosit iscusința dialectică și puterea inteligenței ca să ne demonstreze că dezvoltarea tehnologiei audiovizualului și avântul luat de comunicații în zilele noastre au abolit capacitatea oamenilor de a discerne între adevăr și minciună, între istorie și ficțiune și au făcut din noi, bipezii din carne și oase rătăciți în labirintul mediatic al prezentului, niște biete fantasme automate, piese de lego private de libertate și de cunoaștere, condamnate să dispară fără ca măcar să fi trăit”⁶.

⁵ M. Vargas Llosa, *Civilizația spectacolului*, ed. cit., p. 68.

⁶ *Ibidem*, p. 69.

Dar înainte de a denunța substituirea principiului realității cu incertitudinea virtualității, Baudrillard este preocupat fie și indirect de soluționarea crizei de limbaj în care se regăsesc accentele schimbării de paradigmă a lumii postmoderne și propune unele dintre cele mai semnificative concepte, chiar dacă la o primă vedere acestea pot părea stranii.

În acest sens, o lucrare reprezentativă este *Strategiile fatale* (1983), în care concepția metafizic-politică a acestui autor, care a lansat de-a lungul anilor mereu noi și incitante titluri, este pe deplin conturată. *Strategiile fatale* reprezintă un moment-cheie la nivelul întregii opere și o critică severă a postmodernității care dincolo de aspectele dezvoltării exacerbate a tehnologiilor informației și comunicării, în spiritul consumerismului și ca o consecință a fenomenului globalizării impune paradigma unei societăți ce se dezvoltă dezordonat sub semnul „transpoliticului”, în care ordinea politică și morală obținută de-a lungul istoriei prin conjugarea eforturilor rațiunii cu aspectele benefice de ordin spiritual este profund bulversată.

În contextul criticii radicale a ideologiei societății de consum este precizat și sensul noțiunii care dă titlul cărții, anume „strategiile fatale” care pot fi definite prin opoziție față de „strategiile banale”, având ca termen mediu noțiunea de seducție. După cum Baudrillard arăta încă din lucrarea *De la séduction* (1979) – seducția este omniprezentă în lumea contemporană și creează noi nevoi (nejustificate) pentru consumatori. În acest sens, diferența dintre strategia banală și strategia fatală poate fi punctată și astfel: „Dacă potrivit logicii firești, dorința subiectului are puterea absolută, potrivit logicii seducției, obiectul seduce și provoacă, stabilește și reglementează dorința individului însuși”⁷.

Referitor la această problemă, în critica producției și a utilității în numele seducției așa cum se conturează în *Strategiile fatale*, André Jacob observă o tentativă de „substanțializare a simbolicului, riscând astfel o formă subtilă de naturalism sau de misticism”⁸.

De fapt, Baudrillard, considerând că distincția dintre o „teorie banală” și o „teorie fatală” constă în aceea că „într-una subiectul se crede întotdeauna mai viclean decât obiectul, în timp ce în cealaltă de fiecare dată obiectul este presupus ca mai viclean, mai cinic, mai genial decât subiectul”⁹, totodată denunță „un principiu al Răului, nu ca instanță mistică și transcendentă, ci ca tănuire a ordinii simbolice”¹⁰. Or, ocultarea voită (prea omenească) a simbolicului și a ordinii pe care o instituie această dimensiune la scară istorică este simptomatică și gravă, și aceasta cu atât mai mult cu cât din cauza acestei camuflări răuvoitoare, obiectele își impun seducția ca efect al „unui obiect suveran care recreează în noi tulburarea originară”¹¹, construind astfel una dintre strategiile fatale proprii lumii contemporane în care emoția profundă și

⁷ Debora Viviani, „Jean Baudrillard: cynism or truth?”, în *Italian Sociological Review*, nr. 2, 2012, p. 1.

⁸ André Jacob, *Anthropologie du langage*, ed. cit., p. 204.

⁹ Jean Baudrillard, *Strategiile fatale*, ed. cit., p. 203.

¹⁰ *Ibidem*, p. 204.

¹¹ *Ibidem*, p. 211.

originară este redusă la o „comunicare” superficială cu obiectele. De altfel, și în *Sistemul obiectelor*, Baudrillard descoperează „sfârșitul dimensiunii simbolice”¹².

Legat de obsedanta temă a „seducției”, deschizând dezbaterea asupra temei respective într-un studiu cu titlul „Facilitate și seducție” din volumul *Figuri ale alterității*, Baudrillard afirmă că tot sistemul actual al comunicării (spre deosebire de cele tradiționale) are la bază un gen de operaționalitate constând „într-o dislocare a facticității, înțelegând prin asta că nu mai există în sens strict credință, voință, putere, cunoaștere”. Mai mult, deoarece „Toate aceste funcții sau categorii ale subiectului sunt reluate printr-un soi de modelizare care constă în a te face că crezi, a te face că vrei, a te face că știi”, se întâmplă că „Toate categoriile, în loc să fie categorii ale acțiunii, devin categorii ale operării și, datorită acestui fapt, totul trece în facticitate”¹³.

Este vorba despre un mod extrem al simbolicului, cadru structurant al minții umane, în care un obiect poate fi angajat în fluxul social, alături de ipostazele sale de valoare de întrebuințare concretă și particulară, de valoarea de schimb abstractă și generală. În acest sens, în lucrarea *Pour une critique de l'économie politique du signe*, după cum remarca Antoine Delzant, Baudrillard susține că

„un obiect poate (de asemenea) să stabilească legătura mutuală între membrii unei societăți, oricare ar fi prețul său și utilitatea sa. El funcționează într-un schimb de daruri. Și se va vorbi atunci de valoarea simbolică (...). Sistemul darurilor realizează o critică internă a sistemului schimburilor sociale și a economiei politice”¹⁴.

Or, pentru ethosul postmodern simbolul poate deveni, din momentul în care se ignoră referința la o instanță superioară, doar un joc cu viața și cunoașterea, fie „gratuit”, ca în cazul artei, fie „pragmatic”, ca în cazul anumitor „schimburi simbolice” sociale, aspect semnalat în *Strategiile fatale*, ca și în alte cărți, cum ar fi *L'échange symbolique et la mort*:

„Simbolicul nu este nici un concept, nici o instanță sau o categorie, nici o «structură» ci un act de schimb și un raport social care pune capăt realului, care dizolvă dintr-o dată realul și opoziția dintre real și imaginar (...). El este utopia care pune capăt topicilor sufletului și trupului, realului și non-realului, nașterii și morții. În operația simbolică cei doi termeni își pierd principiul lor de realitate”¹⁵.

¹² Jean Baudrillard, *The System of Objects*, trans. James Benedict, London, New York, verso, 1996, pp. 54–55.

¹³ Jean Baudrillard, Marc Guillaume, *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Pitești–București, Editura Paralela 45, 2002, p. 97.

¹⁴ Antoine Delzant, *La communication de Dieu. Essai théologique sur l'ordre symbolique*, Paris, Éditions du Cerf, 1981, p. 32.

¹⁵ Jean Baudrillard, *L'échange symbolique et la mort*, Paris, Gallimard, 1976, pp. 204–205.

În concepția lui Baudrillard, valoarea de întrebuințare a obiectului (care prin „strategii fatale” manipulează subiectul) este subordonată valorii de schimb, depășind astfel noțiunile economiei politice, plasând, asemenea lui Barthes (după observația lui A. Jacob), simbolicul înaintea semioticii: „Societatea este o lume de semne legate, în virtutea valorii lor simbolice, de viață, de un pre-reflexiv care revelează în particular supradeterminarea simbolică”¹⁶. Se regăsește în această formulă, amplificat, ecoul concepției lui Ernst Cassirer a supradeterminării simbolice a actelor umane, potrivit căreia „omul se mișcă în sfera practicului în același mod ca în sfera teoreticului”¹⁷ – ceea ce revine la legătura dintre „fatalitatea obiectului” (angajat într-un circuit simbolic al seducției) și „fatalitatea teoriei” (angajată, la rândul-i, în mecanismele „hiperrealului”), tematizate în *Strategiile fatale*.

2. FIGURI TRAGI-COMICE ALE TRANSPOLITICULUI, PRINSE ÎN JOCUL STRATEGIILOR FATALE

Așadar, (reamintim) în legătura dintre „fatalitatea obiectului” (angajat într-un circuit simbolic al seducției) și „fatalitatea teoriei” (angajată în mecanismele „hiperrealului”) secționată și reînnotată în *Strategiile fatale*, Jean Baudrillard denunță „un principiu al Răului, nu ca instanță mistică și transcendentă, ci ca tănuire a ordinii simbolice”¹⁸: a veritabilei ordini simbolice a cărei ultimă instanță este sacră. Iar această pornire diabolică își manifestă efectele grave asupra ordinii politice, morale, sociale și culturale.

Lumea care se îndreaptă fatal către „un principiu al răului”, într-un amestec de extaz și inerție, urmând „strategiile” ironice ale abandonului în seama manipulării exercitate de obiecte, este populată, la Baudrillard, de figurile antropologice caricaturale, dar malefic consistente ale „transpoliticului”, figuri care nu sunt câtuși de puțin străine de strategiile fatale: „obezul”, „ostaticul”, „obscenul”. De altfel, pe baza acestor atitudini față de obiectul căruia i se asociază ironia și a mutațiilor culturale, sociale și politice pe care le implică, este structurată lucrarea, fiecare dintre „măștile” de coșmar ale umanului ipostaziind agenți ai „strategiilor fatale” despre care se vorbește în capitole și subcapitole cu titluri semnificative: „Extazul și inerția”, „Figuri ale transpoliticului” (cu subcapitolele: „Obezul”, „Ostaticul”, „Obscenul”); „Strategiile ironice” (cu subcapitolele: „Geniul malițios al socialului”, „Geniul malițios al obiectului”, „Geniul malițios al pasiunii”); „Obiectul și destinul său” (cu subcapitolele: „Supremația obiectului”, „Marfa absolută”, „Elogiul obiectului sexual”, „Iminența cenușie”, „Cristalul se răzbună”, „Fatalul sau iminența reversibilă”, „Ceremonia lumii”); „Pentru un principiu al răului”.

¹⁶ André Jacob, *Anthropologie du langage*, ed. cit., p. 204.

¹⁷ Ernst Cassirer, *Eseu despre om*, traducere de Constantin Coșman, București, Editura Humanitas, 1993, p. 43.

¹⁸ J. Baudrillard, *Strategiile fatale*, ed. cit., p. 204.

Din cauza acestora, consideră Baudrillard, după trăirea hedonist raționalizată a „mitului egalitarist”, societatea occidentală a intrat în „era transpoliticului” haotic-egoist. Transpoliticul se caracterizează printr-o transparență împinsă până la obscenitate, printr-o indiscreție globală în privința lucrurilor ce ar trebui să rămână pe veci intim-private și, pe de altă parte, printr-o manipulare și dezinformare totală în planul lucrului public major, de interes general. Astfel, referentul informației este o lume deevenimentializată, în sensul că marile evenimente, atunci când au loc, sunt relatate în același rând cu faptele cotidiene – ceea ce ține de respectul legitim postmodern pentru mărunțul fapt de viață, dar devine o strategie fatală în momentul în care acest respect bulversează ierarhii valorice, fără responsabilitate și discernământ, grație unui multiculturalism care ignoră însăși cultura și civilizația. În acest univers deopotrivă hiperreal și virtual, spațiul rețelelor mai mult sau mai puțin promiscue este cunoscut de toată lumea, din moment ce singurul decor pe scena politicului (într-un univers dezistoricizat) este obscen.

Este o lume agonică, dincolo de orice sistem de valori și de orice sens, ale cărei figuri indistincte se regăsesc într-un tip antropologic pe măsură: obezul.

„Această obezitate ciudată nu mai este cea a grăsimii de protecție și nici cea nevrotică, a depresiei. Nu este nici obezitatea compensatorie a subdezvoltatului, nici cea alimentară a supranutritului. În mod paradoxal, ea este un mod de dispariție a corpului (...). Forma secretă a oglinzii, prin care corpul se veghează pe sine însuși și imaginea sa, este abolită, lăsând loc redundanței neînfricate a unui organism viu. Nu mai există limită, nu mai există transcendență; e ca și cum corpul nu s-ar mai opune lumii exterioare, ci ar căuta să digere spațiul în propria sa aparență”¹⁹. O astfel de fomă (diformă – în fapt, ca și în jocul cuvintelor) atentând la însăși identitatea speciei prin supradimensionarea unei imagini de sine viciate în chiar demersul dizgrațios al unui supraeu lipsit de spirit, dar și de formă – este strâns legată de obscenitate. Semnificația fenomenului tipic indecent dată de Baudrillard constă în „ștergerea oricărei scene, a întregii puteri de iluzie, ștergerea distanței, a acelei distanțe care menține ceremonialul sau regula jocului — un triumf al promiscuității în toate domeniile”²⁰.

Totodată avem de-a face cu un apogeu al simulacrului, cu o „reprezentare exorbitantă a adevărului”, multe lucruri fiind obscene „deoarece au prea mult sens, deoarece ocupă prea mult spațiu”²¹.

„Obezul” și „obscenul” sunt „ostatici” ai strategiilor fatale ale obiectelor, ostatici ai strategiilor fatale ale terorismului, dar și ostateci metafizici ai „stărilor obiective ale sistemului”, evoluând în trei etape: libertate, securitate, teroare. Atunci

¹⁹ *Ibidem*, p. 33.

²⁰ *Ibidem*, p. 59.

²¹ *Ibidem*, p. 64.

când libertatea și securitatea sunt abolite, teroarea înseamnă nu numai acel act executat de un grup terorist asupra unui grup pașnic pentru a obține ceva sau pentru a amenința, ea este în același timp o teamă permanentă, metafizică: frica de bomba nucleară sau de bomba biologică se leagă de acel necunoscut care le va declanșa.

În același spirit, în lucrarea *L'esprit du terrorisme* (2002), Baudrillard afirmă că asemenea virusilor, terorismul este peste tot: „Există o perfuzie globală de terorism, care umbrește orice sistem de dominație, pregătit să se trezească din somn, ca un agent dublu”²². Iar acest lucru este posibil fiindcă balanța Binelui și Răului proprie universului tradițional s-a rupt (ca și în *Strategiile fatale*) din momentul în care Binele a fost extrapolat în totalitate, lăsându-i Răului „o autonomie invizibilă, dezvoltându-se de o manieră exponențială”²³. În condiția transpolitică descrisă în *Strategiile fatale*, un act terorist este „un eveniment simbolic de anvergură mondială, adică nu numai de difuziune mondială, dar care pune în pericol globalizarea însăși”²⁴. Și ca o dovadă de „hipertelie” (concept care va fi prezentat mai jos), nu putem ști niciodată care vor fi viitoarele victime, iar această problemă gravă impune analiza acelei structuri formale în care se articulează „negarea realității comune, a coerenței logice și reducerea politicii la violență”²⁵.

În cazul teroriștilor putem vorbi despre individuația obscenității (actele lor sunt revendicate demonstrativ), caracterizată și prin lipsa paradoxală de semnificație a acțiunilor lor. Căci acești teroriști, majoritatea fundamentalști religioși, își schimbă viața, pe moarte în speranța de a obține „un loc în rai”²⁶. Or, actul lor este obscen tocmai pentru că nu este gratuit, așa cum ar impune o credință autentică.

Toate fenomenele de excrescență, de trecere a realului în hiperreal, a sensului în pornografie, de proliferare a formelor și obiectelor ce constituie realul pot fi numite, după autor, cu un termen împrumutat din biologie: „hipertelie”. Convertită filosofic și politic, noțiunea respectivă, concentrând tendințele hiperfuncționalității și ale hiperfinalității, nu mai este doar un accident în evoluția unor specii animale, ci o „provocare” de finalități: „Într-un sistem în care toate lucrurile sunt din ce în ce mai mult lăsate în voia hazardului, finalitatea alunecă spre delir, dezvoltându-se în niște elemente care știu mult prea bine să-și depășească scopul până într-acolo încât invadează întregul sistem. Aceasta merge de la celula canceroasă (o hipervitalitate într-o singură direcție), până la specializarea obiectelor și a oamenilor, până la operaționalizarea celui mai mic detaliu, până la hipersemnificarea celui mai mărunț semn”. Ea este corespunzătoare „tuturor sistemelor obeze și canceroase”: cele ale comunicației, ale informației, ale producerii, ale distrugerii – toate acestea depășind

²² Jean Baudrillard, *L'esprit du terrorisme*, Paris, Editions Galilée, 2002, p. 17.

²³ *Ibidem*, p. 18.

²⁴ *Ibidem*, p. 22.

²⁵ *Ibidem*, p. 9.

²⁶ *Ibidem*, p. 34.

de mult limitele funcției lor, ale valorii de întrebuințare, pentru a intra într-o escaladare fantomatică a finalităților²⁷.

În relație cu hipertelia socio-politică, „isteria cauzalității” se manifestă în „căutarea obsesivă a originii, a responsabilității, a referinței”, în pasiunea pentru genetică și „palingeneza psihanalitică”, în hipertrofierea cercetării istorice, altfel spus, în „delirul de a explica totul, de a imputa totul, de a da referința”²⁸.

Exemplul unui „raport global al multinaționalei” despre toate activitățile sale din lume cerut la un moment dat de guvernul american și care însumează 12 volume a câte o mie de pagini, îl determină pe Baudrillard să propună o „dietă a informației” sau chiar „crearea unor institute de dezinformare”²⁹.

Obiectul acestei lucrări despre transpolitic este eminent politic, chiar dacă potrivit articolului „Jean Baudrillard” din *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, în *Strategiile fatale* (considerată un punct de cotitură în cariera filosofului), proliferarea speculațiilor metafizice este evidentă, acest text prezentând un straniu scenariu metafizic în care triumful obiectelor asupra subiecților conduce la excrescența obscenă a unei lumi-obiect care depășește orice încercare de înțelegere, de conceptualizare și control. Ca și în alte lucrări, se arată în articol, aici Baudrillard pare a-și fi construit teoria sa pe tărâmul metafizicii, dar una specială și profund inspirată de patafizica dezvoltată de Alfred Jarry, potrivit căruia „Patafizica este știința domeniului de dincolo de metafizică” și totodată „este știința soluțiilor imaginare care atribuie în mod simbolic proprietăți obiectelor, descrise de virtualitate lor”³⁰, dar în același timp reprezintă și o atitudine estetic-critică față de grotescul și absurdul proprii unei societăți ipocrite. Această atitudine este vizibilă în celebra *Ubu-roi*, dar și în *Faptele și opiniile doctorului Faustroll, patafizician* (1898), nepublicată. Iar indivizii care ilustrează tipurile antropologice și intră în sistemele („obeze”, „obscene”, „ostatic”) „demascate” de Baudrillard în *Strategiile fatale* par să fi moștenit ceva din grotescul personajelor lui Alfred Jarry.

Într-un articol semnat de Alexandru Matei în *România literară* se arată că *Strategiile fatale* i-a inspirat pe scenariștii primului *Matrix*. Dincolo de calitatea lui Baudrillard de critic al societății de consum, al postmodernității și de imposibilitatea de a-l clasa ideologic, potrivit autorului „Cititorul român știe că Baudrillard s-a interesat și de revoluția română transmisă în direct, ca simptom, alături de războiul din Golf din 1991, al derealizării evenimentului”, iar „Literații mai știu, probabil, că Baudrillard a făcut parte din Colegiul de Patafizică înființat în 1948, în memoria lui Jarry, având înaltul rang de satrap”³¹.

²⁷ Jean Baudrillard, *Strategiile fatale*, ed. cit., p. 16.

²⁸ *Ibidem*, p. 16.

²⁹ *Ibidem*, p. 17.

³⁰ Douglas Kellner, „Jean Baudrillard – From Pataphysics to Metaphysics and the Triumph of the Object”, în *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, First published Fri Apr 22, 2005; substantive revision Wed Dec 18, 2019.

³¹ Alexandru Matei, „Jean Baudrillard a murit...”, în *România Literară*, nr. 11 (23/03/2007 – 29/03/2007).

Deși Baudrillard propune concepte controversate („obezitate”, „obsценitate”, „hipertelie”) pentru a defini noua paradigmă politică mondială și „exagerează când vorbește despre lumea hiperreală a comunicării”³², el poate fi considerat un vizionar care trage un semnal de alarmă patetic și convingător, avertizând asupra pericolelor care amenință omenirea cu sfârșitul radical al istoriei care începe odată cu era a ceea ce el numește „transpolitic”.

Nu ne putem aștepta să găsim un mesaj optimist într-o carte cu titlul *Strategiile fatale*, dar scriitura salvează conținutul pesimist și are un efect cathartic:

„Nimic nu ne poate feri de o fatalitate, cu atât mai puțin o strategie. De altfel, alăturarea celor doi termeni este paradoxală: cum ar putea să existe fatalitate dacă există strategie? Dar chiar în aceasta constă enigma: în faptul că există fatalitate în miezul oricărei strategii, în faptul că din miezul unor strategii din cele mai banale transpare o strategie fatală; enigma este obiectul a cărui fatalitate ar fi strategia – ceva asemănător regulii unui alt joc.”³³

Cu toate acestea, privirea pesimistă de ansamblu asupra lumii (globale) și asupra jocurilor politice și economice lipsite total de grația *ludus*-ului, prin satira caricaturizantă la adresa principalilor actori care se regăsesc în cele trei tipologii (obezul, obscenul, ostatecul) poate funcționa și ca un diagnostic. Altfel spus, depistarea pacienților și conceptul bolii sunt un prim pas în procesul de vindecare a acestei lumi: aceste figuri malefice care nu ne dau pace, care nu lasă lucrurile să se defășoare firesc, care urăsc armonia și echilibrul fiindcă au înlocuit universul simbolic tipic uman cu universul obiectelor – pot fi vindicate prin investirea rațională și umanistă a capitalurile acumulate prin cunoaștere, știință, tehnică, tehnologie și cultură.

Deși nu este voluminoasă, *Strategiile fatale* reprezintă o expresie inspirată a postmodernismului oricum consumat. În acest sens, pe urmele Lindei Hutcheon, autoarea „clasicului” volum *Politics of Postmodernism* (epilogul de la ediția din 2002), unii exegeți afirmă că „momentul postmodern însuși a trecut, chiar dacă strategiile sale discursive și critica sa ideologică supraviețuiesc în continuu – ca și acelea ale modernismului – în contemporanul nostru secol douăzecișu”³⁴. David Lyon afirmă că „postmodernitatea” este, momentan, numele cel mai bun pe care l-au putut găsi intelectualii crizei sau „istovirii” lumii moderne, fenomen în privința căruia nu se pot încă pronunța dacă este catastrofic sau de bun augur. El recomandă „distanțarea între postmodernism, unde accentul este pe aspectul cultural, și postmodernitate, unde se insistă pe aspectul social”, deși acestea două sunt, practic, imposibil de separat.

³² David Lyon, *Postmodernitatea*, traducere de Luana Schidu, București, Editura Du Style, 1998.

³³ J. Baudrillard, *Strategiile fatale*, ed. cit., p. 210.

³⁴ Josh Toth & Neil Brooks, „Introduction: A Wake and Renewed?”, în Neil Brooks and Josh Toth, (eds.) *The Mourning After: Attending the Wake of Postmodernism*, Amsterdam-New-York, Editions Rodopi, 2007, p. 1.

Asociat cu criza de identitate a modernismului, sesizată încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea și confirmată la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, postmodernismul este totodată și suma discursurilor postmodernității, din care cititorul este liber să aleagă, în tendința „naturală” spre o medie armonică (în ciuda disarmoniei ce pare dominantă), pe acelea care la un moment dat îi apar drept cele mai expresive. Nu știu câți dintre contemporanii noștri sunt conștienți de faptul că trăim într-o epocă postmodernă, dar cert este faptul că unele dintre mințile luminate ale acestui timp, în care practic nimic nu mai este nou, și-au făcut despre postmodernism o idee destul de consistentă, în ciuda caracterului programatic „lichid” al (intenției) expunerii.

În creștomatiia *The Postmodernism Reader. Foundational texts*, privitor la criza modernității și nașterea conceptului de postmodernism, Michael Drolet consideră drept fondatoare ale reflecției postmoderne asupra diferenței, esteticii, politicii și istoriei, scrierile lui Jean François Lyotard (*The Differend: Phrases in dispute* și *The Postmodern Explained to Children: Correspondence 1982–1985*), Luce Irigaray (*An Ethics of Sexual Difference*), Zygmunt Bauman (*Intimations of Postmodernity*), Jacques Derrida (*Specters of Marx*) și Jean Baudrillard (*The Illusion of The End*)³⁵.

Așadar, putem spune că Baudrillard este un filosof postmodern preocupat, între altele, de politică, istorie, estetică și problematica diferenței, dar și de mutația valorilor și alterarea medierilor simbolice, fenomen de altfel sesizat încă din anii '70 de sociologul francez Paul-Henry Chombart de Lauwe³⁶. Ca și Gerhard Hoffman, care arată că putem întrebuița și alți termeni pentru a desemna vremurile noastre (cum ar fi epocă postsocială, postistorică, postideologică, postutopică, postpolitică, postfascistă, postestetică, postdezvoltată, postrevoluționară, postcolonială, postindustrială, postculturală, postmetafizică, postumanistă, postumană, postexistențială, postabsurdă, postmasculină, postalbă, posteroică, postfilosofică, postavangardă, postinovatoare, postmimetică, postprotestantă, postmarxistă, postamericanistă, postcontemporană)³⁷, Baudrillard arată că putem întrebuița termenul de transpolitic în care nu mai putem vorbi despre sisteme, ci despre figuri antropologice malefice și destructurante.

În contextul în care dominația metadiscursurilor a ajuns la capăt, în lumea care își caută noi resurse energetice prin toate mijloacele posibile, dar și limbaje capabile să o definească, să o explice, să o interpreteze, să găsească sugestia unei soluții după ce postmodernismul pare să-și fi epuizat resursele, iar procesul politic global nu se cristalizează într-o entitate definibilă, scrierile lui Jean Baudrillard pot

³⁵ Michael Drolet (ed.), *The Postmodernism Reader. Foundational texts*, London and New York, Routledge, 2004.

³⁶ Paul-Henry Chombart de Lauwe, *Cultura și puterea*, traducere de Rola Mahler, București, Editura Politică, 1982.

³⁷ Gerhard Hoffman, *From Modernism to Postmodernism: Concepts and Strategies of Postmodern American Fiction*, Amsterdam-New York, Editions Rodopi, 2005, p. 35.

fi considerate drept lucrări în care metafizica, antropologia politică și lingvistică sunt reconfigurate într-un mod spectaculos, prin conștientizarea realistă a iluziilor lipsite de frumusețe ale consumerismului și comerțului real-virtual, o poveste fără sfârșit în care se caută încă nume a căror rostire poate opri seducția exercitată de obiecte, a căror autentică dimensiune simbolică a dispărut.